

MEGÉRDEMELT KIKAPCSOLÓDÁS

JUHÁSZ ERZSÉBET

Hosszú életének tapasztalatai megtanították rá, hogy ne vegye túl komolyan a saját baljós előérzeteit és hangulatainak szeszélyes változékonyságát. Elutazni, bármilyen rövid időre és bármilyen csekély távolságra is, mindig izgalommal töltötte el. Ahogy azonban közeledett az indulás napja, kedve egyre jobban fogyatkozott, hogy végül már honvágyat érzett, mielőtt kitette volna a lábát otthonról. Persze ez sem egészen így szokott lejártsódni benne. Mert ha történetesen mégis elmaradt az esedékes utazás, tompa, de szívós csalódottság uralkodott el rajta, mintha megfosztották volna valamitől, ami az övé volt, vagy joggal megillette volna. Ez alkalommal azonban az utazástól való idegenkedése mélységes szorongássá fokozódott. Úgy érezte, ez esetben valóban nem lenne szabad vállalkoznia rá, mert olyan erőteljes, mindenét átjáró levertség, sőt az egész világgal szembeni egyetemes irtózat kerítette hatalmába, amely kiszámíthatatlan következményekkel járhat. Törődnie kell önmagával annyira, hogy ne sodorja magát nagyobb bajba, mint amekkorában van. Hiszen hányszor, de hányszor tetézte már bajait ilyen, látszatra csak pusztá figyelmetlenség folytán bekövetkezett kegyetlen önbüntetésekkel! Hát soha, de soha nem fog már okulni a saját kárán? Ő már örökön örökké el fogja vakarni újra meg újra önnön sebeit? Másrészt viszont az oly ismerős önmagával szembeni feltétlen bizalom is jelen volt közérzetében, hogy ezúttal igenis meg fogja állni a helyét: le tudja győzni a benne kavargó sötét kísérteteket, amelyek oly kíméletlenül és feltartóztathatatlanul sodorják a benne rejtőző önpusztító indulatok iszonyatos árjába. Aki él, törődnie kell önmagával, kímélnie kell magát, sohase odavetni a benne csaholó veszett kutyák martalékaul. Persze, nehéz mindig tartani a pórázt, nincs száz keze az embernek.

Már az utazást megelőző napon holtfáradtan ébredt, s amint eszébe ötlött másnap esedékes utazása, azon kezdett tanakodni, mit hozhatna fel mentségül, amiért nem fog elutazni. De újra meg újra arra kellett rádöbennie, hogy önmagával viaskodik csupán, hisz gyerekei, akiknek megígérte, valójában nem is ragaszkodnak túlságosan az egészhez. Így aztán önmagával vívott felemás játszmái feleúton abbamaradtak, s ő éppúgy érezte magát, mintha lesből támadtak volna rá, s mielőtt védekezhetett volna, simán leterítették. Végül a nap folyamán összegyülemlett feszültsége, mely abroncsba szorította nemcsak tudatát, hanem egész testi valóját is, annyira kimerítette, hogy este holtfáradtan zuhant az ágyba, némi nagyon halvány reménnyel, hogy másnapra kialussza az egészet, s teli érdeklődéssel a világ iránt s a zajlásban való részvétel bizsergető vágyával nyitja majd ki a szemét. Mindebből semmi sem vált valóra, oktalan, mégis feloldhatatlan szorongása tovább folytatódott. Valami azonban mégis megváltozott benne. Mintha lassacskán kettészakadt volna egész valója, s az egyik fele változatlan szívóssággal tovább szorongott volna, egyadta, mindent átható görcsbe rándítva egész lényét, a másik viszont már-már halálos unalomba roskadva figyelné e szorongást, feltűnően híján a legcsekélyebb részvétnek. Ez a másik fél nemcsak a szorongásban nem vállalt részvételt, de magában az esedékes utazásban sem. Sőt ha jobban megforgatjuk, ez a másik az ő egész valójából sem vállalt semmit, sem az emlékeit, sem jelen idejű életétől elidegeníthetetlen tapasztalatait, sem jövőképét, egyszerűen semmit. Csak épp jelen volt, kíméletlen állandósággal. Mint egy pilla nélküli merő tekintet. Mint holtüres nézőtér, mely előtt e magányos játszma zajlik. Épp annyira, hogy aki játszik, folyamatosan érzékelhesse bármiféle visszajelzés képtelenségét. Ez tette e játszmát, mely az utazás mellett és ellene felsorakoztatott érvek és ellenérvek sokaságából tevődött össze, súlyosabbá az előző napi játszmánál, ugyanakkor egyúttal teljesen súlytalanná is, minthogy réstelen következetességgel, lépésről lépésre érvénytelenítette súlyát, amely pedig az átélt szenvedésből következően igenis létezett, csak valahogy érvényesíthetetlenül.

Amikor már lassacskán elérkezett volna az indulás ideje, betoppant Irma. Teljesen váratlanul, s pusztán e váratlanság folytán úgy tűnt, elegendő okot szolgáltat az utazás elnapolására. Irma láttán egyszeriben megkönnyebbült: most már akadályoztatva van, nem utazhat el. S ettől kezdve lényének egyik fele izgatottan figyelte az idő múlását, türelmetlenül izgott-mozgott, túl élénk és túl hangos volt minden egyes megnyilatkozása, miközben tükön ülve várta, hogy nélküle, a saját legcsekély-

lyebb közreműködése nélkül döntődjön el benne végre, hogy elutazik-e vagy sem. Ez az eldöntődés azonban csak nem akart megteremtődni benne, miközben az idő eszeveszetten száguldott, árkon-bokron keresztül. Észvesztőtővé növekedett szorongása közepette azonban még el is mosolyogta magát arra gondolván, hogy egyszer lenne az életben szüksége tényleges akadályoztatottságra, vérbeli, megfellebbezhetetlen kifogásra, s amilyen pechje van, épp Irmát sodorja útjába a véletlen, aki csak egyvalamire ösztökélheti az embert: arra, hogy otthagya csapot-papot, felkapjon a legelső járműre, s úgy eltűnjön a helyszínről, hogy a lába se érje a földet. Ehelyett ő a lehetetlennel próbálkozva győzogeti magát, hogy milyen igazságtalanul voltak fenntartásai mind eddig Irmával szemben, hisz igazán semmi kivetnivaló sincs benne, sőt határozottan eredeti személyiség. Hiányzik belőle a kispolgáriságnak még a szikrája is, ami annyira nyomasztotta rokoni és egyéb, megvágathatatlan és elkerülhetetlen kapcsolatai során. Irma mégiscsak képes volt a maga különös, csöppet sem szokványos életvitelét kialakítani, méghozzá úgy, hogy nem fárasztja és gyötri magát holmi rég elévült, azaz senki által komolyan be nem tartott szabványokhoz való látszólagos alkalmazkodással. Irma a keleti vallások és a makrobiotikus táplálkozás híve, s figyelemre méltó önállósággal mozog ebben a maga kreálta különös világban. S ez mégiscsak vitathatatlan többlete azokkal a háziasszonyokkal szemben, akiknek egyetemi végzettséget követelő munkahelyük mindenekelőtt arra szolgál, hogy kikapcsolódjanak bőséges bácskai házikonyhájuk teendőiből, s elhízott testükre való valamely szolidabb, mégis igen mutatós ruhák kitervezése által új erőt gyűjthesenek a kiskonyhájukban való szapora és elmélyült tüsténkedéshez. Irma társasága valóságos megváltást jelent ez utóbbiakéval szemben. Noha, sajnos, sohasem szemtől szembe, hanem messziről.

Akkor például, amikor utólag visszagondol rá, hogy milyen finom hálózatrendszert épített ki ez a nő mindabból, ami önmaga tökéletes nem ismeréséből tevődik össze. Ő például a bika jegyében született, szokta volt mondani, ezért kitűnő üzleti érzékkal van megáldva. S ezt azonnal bizonyítandó, eléönt egy utazótáskára való limlomot, amelyekre hosszas utánajárás és vérbeli üzleti szimat révén sikerült szert tennie, kivételesen kedvezményes áron. Őt ilyenkor valóságos testi rosszullet keríti hatalmába e felesleges, hasznavehetetlen és égbekiáltóan csúnya holmik láttán. Az utazásra végül is azért határozta el magát oly hirtelen és végérvényesen, mert eszébe jutott, hogy ha marad, egész biztosan meg kell szemlélennie Irma bevásárlásainak újabb remekeit, az ezzel járó

rosszullétet, émelygést és fulladást viszont ez egyszer valóban nem tudta volna elviselni. Mert persze nem a pusztá testi rosszulléten volt ez esetben sem a hangsúly, hanem azon az egész tudatát hasogató hiábavalóságérzeten, amely e nő láttán előbb-utóbb óhatatlanul a hatalmába kerítette.

Irmával nem az volt a baj, hogy szánalmat ébresztett volna az emberben, amikor felbukkant olykor, természetéhez képest hatalmasnak tűnő bevásárlószatyrával, hisz nem szorult szánalomra se, megértésre se, együttérzésre se, hanem egyszerűen idegen volt, idegen és unalmas, mint valami egyfolytában kattogó varrógép. Mintha minden emberi vonás kifejejtődött volna lényéből. Egy-két év híján hatvanéves, alacsony termetű és madárcsontú. Úgy hat, mint egy kislány, aki az idők múlása során megöregedett, anélkül hogy felnőttség cseperedett volna. Vagy az öltözéke sugallta volna csupán ezt az érzetet? Lapos sarkú csatos szandált viselt mindig, és két-három mellényt és szettert, mint akire – véznaságára való tekintettel – két-három váltás ruhát adtak, nehogy megtaláljon fájni; vagy netán: többször is elfelejtették, hogy egyszer már fölöltöztették. Az is lehet, hogy nem is kislányra, hanem játékbabára hasonlított inkább, aki a sok ide-oda hurcolászástól és hajjigálástól lassacskán elnyüvődött és megkopott. Ez talán találóbb, már csak azért is, mert Irma egész lényében volt valami mechanikus. Mintha valóban babaként kallódott volna mindig is ezen a világon, és nem eleven emberként, akinek nemcsak testi mivoltán, hanem lelkén és tudatán is elvégzi az idő lassacskán a magáét.

Régen nagyon szeretett utazni, csak sajnos igen ritkán adódott rá alkalma. Az utóbbi időben pedig már félreérthetetlenül azt kellett magán tapasztalnia, hogy egy-egy utazás inkább szorongást, mint örömet vált ki belőle. Kudarcként élte meg e tapasztalatot, s belső parancsa erre úgy hangzott, hogy nem szabad elhagynia magát. Ez ellen pedig nincs apelláta. Önmagának úgyszólván hiába hazudozik, hiába sorol elfogadható kifogásokat, hogy miért lesz neki sokkal jobb, ha ki sem teszi a lábát a lakásból. Joggal vethette szemére önmagának, hogy most, túl élete javán, akarná kímélni magát? Miért nem valamikor, hajdanában, amikor még lett is volna némi haszna és értelme. Hisz semmi egyéb sem maradt már hátra, mint hogy ne hazudtolja meg most már önmagát, egész életét. Ha valaki élete javát arra fordította, hogy a külső és belső hamisításokat leplezze le, átlássa önmaga s a körülötte zajló világ öncsalásait, akkor azt „ez a sors szemelte ki magának”, mint Meur-

sault-t a gyilkosság, s akkor nincs visszaút, s nem lehet meg nem történné tenni mindazt, amiben lezajlott életének legalább a háromnegyede.

Úgy látszik azonban, valóban léteznek határhelyzetek, amikor az embert egyszeriben fejbe kólintja a tulajdon élete. Nem is külön a részletek, hanem a megélt idő. Húsz–huszonöt évnyi felnőtt életének súlya vágta őt egyszeriben tarkón gimnazista éveinek helyszínén, ahová most elutazott. Mintha mindeddig úgy élte volna át ezt az irdatlan mennyiségű időt, hogy hétfő, kedd, szerda, és így tovább, milliószor ismétlődően, s ez a töméntelen hétfő, kedd, szerda most egyszerre zúdult volna a fejére. Legkevésbé az idő visszafordíthatatlansága érintette fájdalmasan, hanem az a döbbenet, hogy mindaz, ami elmúlt, az ő élete szerves, mindhalálig elidegeníthetetlen tartozéka, s hogy így, mégis végérvényesen kifolyt kezei közül. Nem az fáj, hogy mindaz, ami lezajlott, teljességgel jóvátehetetlen. Pedig hát ki ne tudná a tulajdon élete kisebb-nagyobb elrontottságait, amelyeket már sohasem lehet korrigálni, s amelyekre úgy tekintünk valamennyien, mint a gyógyíthatatlan testi fogyatékoságokra szokás – jobb híján elfogadjuk, gyöngéd, önkímélő szorakozottsággal átnézve felettük. Minden elrontottság: sajátos elírás egy-egy sors alakulástörténetében; enélkül nem lenne egyéni verete, személyeszabottsága az emberi életnek. Igazából az a felismerés-rádöbbenés vágta e városban fejbe, hogy az élete milyen megfoghatatlan. S hogy legintenzívebb pillanataink is elperegnék, hogy elmúlásból vagyunk, s ez a folyamatos elmúlás az élet. Tehát: hogy az elmúlás nem a halál által következik be, a halál csak véget vet ennek az elmúlástörténetnek. Történetről lenne szó? Dehogyan, hisz az életünk, noha történik, nem történet, és nem elmondható. A tulajdon elmondhatatlan történetünk történik velünk mindvégig. Legmélyebben alighanem ez az, ami miatt az utóbbi időkben szorongni kezdett a legcsekélyebb, átmeneti helyváltoztatástól is. Öntudatlanul is azzal álltatva magát, hogy magához szelídíti, tehát mintegy felszámolja, megszünteti tulajdon létezésének lényegét: feltartóztatathatlan múltását. Ez lenne a halálfélelem? – fürkészte olykor gyanakodva önmagát. S arra a megállapításra jutott, hogy ez még mindig nem az, de ahogy önmagát ismeri, egész biztos nem fogja azt sem megúszni. Így hát rá kellett jönnie, hogy ami erőt vett rajta, az nem más, mint az öregedés élményszerű felismerése és átélése.

Nem töltötte el különösebb megnyugvással, hogy végre-valahára megindult a busz, s így nincs helye többé semmiféle tépelődésnek és

habozásnak. Két óra hosszan belül gimnáziumi éveinek városába ér. S most, hogy megindultak végre, az utazás miatti napokig tartó előzetes szorongása már csak azért is minősült egyszerűen tárgytalannak, mert az került figyelme előterébe, hogy az elmúlt huszonöt év leforgása alatt jó néhányszor megfordult ő e városban. Noha meg kell hagyni, ezek mindig futólagos családi látogatások voltak, s így sohasem volt alkalma arra, hogy érzékelje, mennyire kicsúszott itt a lába alól a talaj. Fura érzéssel töltötték el e látogatások minden alkalommal, de aztán gyorsan el is felejtette az egészet. Emlékeiben e város a maga valószínűtlenségében kötött meg, nem volt se ideje, se kedve megbolygatni e kövületet. Hülye kis történetek maradtak belőle, amelyeket ezerszer elmesélt már a gyerekeinek a villamosutakról a közeli fürdőhelyig, az állatkerti látogatásokról, a múzeumról és a templomról, ahol négyéves korában egy népes esküvő alkalmával csaknem agyontaposták, s végül a sekrestyében talált rá a család. Valójában semmire sem emlékszik már az utcákból és házakból, egyedül és kristálytisztán a zeneiskola kikopott márványlépcsőinek színére és erzetére emlékszik, mert hosszú éveken át mindig úgy taposta e lépcsőket, mintha a vesztőhelyre vinnék, örökös készületlenségének s így örökösen bizonyíthatatlan zenei tehetségének, sőt kiválóságának kései bánatában. Tulajdonképpen ebben a városban nőttem fel, hisz lépten-nyomon a nagymamánál voltam vendégségben, s aztán a gimnáziumi évek. . . – mesélte a gyerekeinek nemegyszer, sohasem tudva ellenállni a kísértésnek, hogy jópofa és persze hamis történeteket meséljen e városhoz fűződő élményeiről.

Alig múlt három óra, amikor buszra szálltak, s máris ereszkedni kezdett a köd. Négy órára már olyan köd ült a vidékre, hogy végképp semmit sem lehetett látni. Mindennek semmilyen önmagán túli jelentést nem volt hajlandó adni, s minthogy egész valója épp erre volt hangolva, előre kitervelt cselhez folyamodva beletemetkezett a magával hozott Agatha Christie olvasásába. Az utóbbi időben gyakran folyamodik az elodázásnak e módszeréhez. Agatha Christie-n kívül sohasem olvasott más szerzőtől krimit, nem is kíváncsi rá, elrendezhetetlen érzéseit és gondolatait azonban az utóbbi időben igen sűrűn csillapítja e módszerrel. Mi ez nála? A dolgok és események megfejthetőségének mákonya? Tulajdonképpen egyáltalán nem is lényeges, egy fajtája a pótfi-gyelemnek, amikor elméje aktívan forgat üresben.

Amikor megérkeztek és kikecmeregtek a buszból, már teljesen sötét volt, s a köd oly sűrű, hogy valóban nem lehetett tájékozódni. – Nahát,

most mi is mintha nem volnánk sehol, mint az Amarcordban – karolt bele a lánya jókedvűen, s ő is nevetéssel nyugtázta a találó hasonlatot, de ugyanakkor lépésről lépésre jobban elhatalmasodott rajta az érzés, hogy valóban nem tud tájékozódni. Tudja ugyan, melyik irányba kell menniük, hogy úticéljukhoz érjenek, csak a távolságokkal nem tudott sehogysen tisztába jönni. Csúfondáros visszhangként hallotta saját régebbi mondókáját: „úgy ismerem azt a várost, mint a tenyeremet”. Az a város pedig nem más, mint ez a város itt, átláthatatlan ködbe burkolózva, ahol ő képtelen kiismerni magát. Csak mennek, mennek, ő mint útvezető fél lépéssel előrébb, és meresztgeti a szemét, mindhiába, ami a sűrű homályban kirajzolódik, oly idegen és ismeretlen, hogy ő azt soha, de soha nem látta eddig. Mennyivel egyszerűbb lenne a helyzet, ha valóban ismeretlen városba utaztak volna. Milyen muris lenne ez a kóválygás a ködben és sötétségben, de így! Úgy érzi magát, mintha elfelejtette volna a saját nevét. Lépésről lépésre jobban érzi, hogy neki most be kell bizonyítania, hogy ilyen ködben teljesen normális, hogy tévelyeg, hogy elbizonytalanodik. Csakhogy éppen ez az, amit nem tud bebizonyítani. Mert lassacskán eljutnak az ismerős útkereszteződéshez, az utcai lámpák fénye pedig halványan ugyan, de mégiscsak megvilágítja valamennyire az utcát, ám mindez rajta semmit sem segít. Képtelen tájékozódni, nem tudja, mikor merre kell fordulni, hogy célhoz érjenek. A házat, ahová meg kell érkezniük, pontosan látja maga előtt, de hogy hogyan kell oda eljutni, arról a leghalványabb elképzelése sincs. Talán ha látná a részleteket, egy-egy ismerős ablakot, kapubejáratot, de épp a részleteket takarta el a köd, épp azt, ami megőrződött gyerek-és ifjúkorának e városából. Bármennyi új épület épült is itt huszonöt év alatt, s bármennyire átalakították is a meglévőket, egy egész városrészt mégsem cserélhettek ki mindenestül – győzögette magát türelmesen, mint egy gyöngé idegzetű, sírásra hajlamos gyerek.

Persze, hogy a köd miatt van ez az egész elbizonytalanodott kóválygás, ez a nyomasztóan kilátástalannak látszó elveszettség. S már rég megérkeztek úticéljukhoz, amikor ő még mindig nem tudott magához térni a döbbenettől, hogy mennyire nem tudja többé kiismerni magát ebben a városban. S amikor vendéglátóik szavából az is kiderült, hogy a gimnáziumot egy sarok választja el attól a háztól, amelynek egyik szobájában teázgatnak e pillanatban, úgy érezte, nem képes e kettősséget tovább fenntartani tudatában. Nem bírja elviselni tovább, hogy neki tudnia kéne, hol is van e pillanatban, holott lemérhetően halvány fogalma sincs róla.

A zenedéhez biztos odatalálok, jutott eszébe a lépcsőházban lemenet, de éppoly kevés hittel és meggyőződéssel, mintha nem is gondolta, hanem füttyülte volna, mint a gyerek, aki füttyül a sötétben, hogy ne féljen. Ott is ilyen kovácsoltvas korlát szegélyezi a lépcsőházat, csak ott kopott bordó márványlépcsők vannak, sötétszürke erezettel. Már javában a zenede felé tartott képzeletben egy harminc évvel ezelőtti kis park salakkal borított ösvényén. Érezni vélte a salakot vékony cipőtalpa alatt, miközben leszegett fejjel is fel tudta idézni a kis park két oldalát szimmetrikusan díszítő, négyzet alakú virágágyásokat a lángvörös kannákkal. A városháza mögül épp arra kanyarodik elő egy villamos, s a következő pillanatban már ott ül egy nyitott kocsin maga is anyjával, nagybátyjával és unokaöccsével. Most a Bódis-cukrászda jellegzetes illata csapja meg. Itt mindig hűvös van és félhomály, mint az utca túloldalán álló virágüzletben. S a sötétszürke márványlapokkal fedett cukrászdai asztalok mintha csak a virágüzletben lennének elhelyezve, ahol méregzöld páfrányból font koszorúk, vérvörös rózsák, mohába ágyazott ciklámenek illatoznak a páradús levegőben. S a nyirkos kockaköveken csak lábujjhegyen illik lépkedni, mert különben olyan éles zajt üt az ember, mint a márvány asztallapra ejtett kisvilla.

Megnyugtatóan egyöntetű szomorúság árad itt mindenből. És délután van, örökkön-örökké, végeérhetetlenül. Íme: talpa alatt a sárga, kockakövekkel kirakott út. Mindjárt ezt kellett volna keresnie. Noha, rémlik, hogy most már késő, túl késő. Gyerekei simán el fognak igazodni maguk is. Ő pedig, ó, hányszor bámulta maga előtt e sárga kockaköveket. Öccsének mindenáron be akarta bizonyítani, hogy ez az út vezet Oz városába, s nagyanyjuk durván lenagyszamarazta őt, aki nem átallja becsapni a kisebbet. Aztán sok-sok kisnagylány kori andalgása is ezekhez a sárga kockakövekhez fűződik, amikor gondolatban oly messzi távol volt e helytől, majdani felnőtségét pedig úgy képzelte, mintha valami tetőtől talpig való átöltözésből állna. Szentül meg volt győződve, anélkül hogy valaha is töprengett volna rajta, hogy majdani felnőttként semmi köze sem lesz többé ahhoz a gyerekhez, aki volt. Hogy simán kinövi gyerekkori önmagát, mint a kiscipőket és kisruhákat, amelyeket valaha hordott.

Egy pillanatban világosan érezte mindazt a lyukat és hasadást, mely keresztül-kasul sebzi egész tudatát és emlékezetét. Nincs ereje, soha nem is volt arra, hogy megpróbálja emlékezetébe vésni a tulajdon életét. Ebbe a városba ő soha, de soha be sem tette a lábát, annyira idegen

és emléktelen számára itt minden. Mint ahogy az a színtér is, ahol most él, csak néhány részlet, átmelegített tárgy, nagy nevetések egy-két ismerős utcán, semmi több. Ugyanaz a köd itt is, ott is, mindenütt. Nem emlékszik, hol is maradt le a gyerekektől, de az világosnak látszik, hogy már órák hossza óta itt kóvályog a ködben, mint egy megkerült kisgyerek, aki maga sem tudja, hogy azt játssza-e, hogy elveszett, vagy valóban el is vészett, s azért egyszerre van sírhatnékja is, nevetethnékje is. Mint egy elnyűtt játékbaba, amit az idők során agyontrimpoltak. Szakasztott olyan, mint Irma.

– Jól érezted magad? – kérdik kedvesen a gyerekek, amikor a buszban már elhelyezkedtek. – Hogyne, persze, egészen tűrhető volt az egész – válaszolja. S ahogy a busz megindult az átláthatatlan ködbe borult éjszakában, egyszeriben megnyugodott. Mi tagadás, véletlenül sem azért, mert hazafelé tartanak, ahol még a legsűrűbb ködben is kiismeri magát, már csak azért is, mert nem kényszerül az unalomig ismert útvonalakon jártában-keltében feltörni a megszokottság által a mélységes tompaság biztonságot adó felszínét. Tévedés. Ő már soha sehol sem fog megmenekülni attól, hogy egymásra vetítse hosszú életének különböző út- és időszakait, egymástól évtizednyi távolságra lévő pillanatait, s ezek az ütköztetések képezik életének tulajdonképpeni súlyát. Nem kell már a saját szobájából sem kimozdulnia ahhoz, hogy olykor eltévelyedjen, s szorongva kóvályogjon, betájolhatatlanul.

Tehát szó sem volt arról, hogy valamiféle megnyugvással töltené el, hogy hazafelé haladnak. Épp ellenkezőleg: mivel a busz csak lépésben tudott haladni, s az egymást követő állomásokat a kivételesen sűrű ködben egyáltalán nem lehetett látni, egyre mélyebbé és eltagadhatatlanabbá növekedett benne a vágy, hogy bárcsak időtlen időig tartana ez az út e sűrű sötétségben és ködben, mely egyetlen végtelen felismerhetetlenségbe olvaszt egybe mindent. Mert ez az egész épp olyan, mint egy megérdemelt kikapcsolódás.